

Жерноклєєв І. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

ПОЛІТИКО-ЕКОНОМІЧНІ І СОЦІОКУЛЬТУРНІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІВНІЧНИХ КРАЇНАХ ЄВРОПИ І УКРАЇНИ

У статті представлені політико-економічні і соціокультурні детермінанти освітніх систем країн Північної Європи (скандинавських і Фінляндії) і України у частині підготовки майбутніх учителів технологій і професійного навчання учнів. Також, розглядаються деякі національні особливості удосконалення педагогічної освіти у зазначених країнах на сучасному етапі їх розвитку.

Ключові слова: *вчитель технологій, освітня політика, системи освіти, економіка, соціальні функції, суспільство, культура.*

Входження України у європейський освітній простір насамперед потребує приведення у відповідність до загальноєвропейських освітніх стандартів вітчизняної системи освіти, підготовки педагогічних кадрів взагалі і майбутніх вчителів технологій зокрема. Це повинно відбуватись з урахуванням того, що технологічна освіта у сучасному ринковому суспільстві є фактором, що має значний вплив на політико-економічні і соціокультурні детермінанти у сучасному суспільстві обумовлюючи соціальну орієнтацію його членів. Тому всебічний аналіз систем підготовки вчителів технологій і професійного навчання у Північних країнах Європи у зазначеному аспекті, творче використання досвіду найбільш успішних зарубіжних освітніх систем в освітній практиці вітчизняної вищої школи є надзвичайно актуальним з точки зору дослідження євроінтеграційних перспектив вітчизняного суспільства і практики вищої школи України.

Стан розробленості проблеми. Проблеми сучасного розвитку технологічної освіти, підготовки вчителів технологій і професійного навчання в Україні на основі аналізу політико-економічних, соціокультурних детермінант знайшли своє відображення у роботах В. Беха, В. Сидоренка, П. Сорокіна, Д. Тхоржевського та ряду інших вітчизняних авторів. Однак увага дослідників концентрується насамперед на вітчизняному досвіді політико-економічних змін в українському суспільстві після здобуття нашою державою незалежності і їх наслідках у соціокультурній сфері. Малодослідженою проблемою залишається аналіз політико-економічних соціокультурних детермінант підготовки вчителів технологій і професійного навчання у Північних країнах Європи як загальноєвропейських найбільш успішними сучасними системами освіти особливо у контексті глобальних процесів епохи постіндустріалізму та розширення функцій освіти.

Мета дослідження – аналіз системних факторів розвитку постіндустріального суспільства, що детермінують процес розширення соціальних функцій підготовки майбутніх вчителів технологій і професійного навчання у Північних країнах Європи.

Суттєвим елементом процесу становлення постіндустріального суспільства стало розширення соціальних функцій вищої освіти та їх трансформація у глобальне політико-економічне і соціокультурне явище.

Розпад Радянського Союзу та виникнення цілого ряду суверенних держав супроводжувались політико-економічними трансформаціями у різних сферах життєдіяльності українського суспільства, що обумовило глобальні зміни у ідеології та суспільній психології, соціокультурних орієнтаціях людей, особливо молоді.

Ситуація в Україні за останні десять років ускладнена необхідністю одночасного подолання надмірно великої кількості проблем – від оновлення системи освіти до трансформації всього виробничого сектору, перенавчання і перепідготовки більшості активного населення.

Все це загострює потребу адекватного розвитку та удосконалення нашої системи освіти, в першу чергу – цілей і методів діяльності середніх і вищих шкіл. Успадкована Україною система освіти тривалий час формувалася і удосконалювалася в межах Радянського Союзу і орієнтувалася на задоволення потреб цієї держави. Вона орієнтувалася на підготовку кадрів для виробництва індустріального типу в умовах суперництва за світове панування радянської системи. Саме тому без глибокого реформування систему освіти України не можна вважати “сучасною”. Саме під час формування і здійснення планів змін та удосконалення системи освіти може бути особливо корисним досвід тих розвинених демократичних країн, які випереджають нас за розвитком суспільного циклу, оскільки почали розбудову інформаційного суспільства значно раніше і на кращій економічній основі.

Політичний статус та економічна міць Північних країн Європи (Данія, Ісландія, Норвегія, Швеція і Фінляндія) значною мірою базується на їх техніко-інформаційній могутності. Завдяки можливостям сучасної техніки, мас-медійні та комунікативні засоби які знаходяться у постійному розвитку стають головними факторами, що впливають на зміни в освітніх, суспільних, політичних, економічних, культурних процесах вищезазначених держав як у своєму регіоні так і у світі в цілому. Сучасна глобалізація характеризується трансформацією суспільних інститутів, зміною усього соціального та культурного середовища. Виробництво інтелектуального продукту і нових технологій стає все більш кваліфікації робітників. Насамперед, зростає значення людського фактора. Стрімкий прогрес нових технологій призвів до того, що головним фактором виробництва в розвинутих країнах стали здібності та знання робітників [12].

У більшості розвинених країн Західної Європи на протязі останніх двох століть не припиняється пошук шляхів удосконалення підготовки учнівської молоді до трудової і професійної діяльності. Розуміючи значення трудової, а в наш час технологічної освіти для економічної стабільності суспільства уряди держав Північної Європи виділяють на її розвиток значні кошти, а також створюють умови, що стимулюють бізнес до підтримки технологічної освіти школярів. Сьогодні економічне процвітання країни і конкурентоздатність економіки, якість життя, розвиток освіти великою мірою визначається рівнем розвитку науки і освоєнням новітніх технологій. Техніка і технологія супроводжували людство протягом усього розвитку, однак лише в новий час вони набувають загальноуніверсального характеру і детермінують розвиток постіндустріальної цивілізації.

Саме той факт, що у країнах Північної Європи і зокрема Фінляндії відбувається успішний перехід від постіндустріального до інформаційного суспільства зобов'язано, перш за все, освітнім реформам і, як наслідок, якісному розвитку техніки, технічного забезпечення суспільства. Трансформація техніки по лінії її ускладнення, заміна технікою монотонних, складних, небезпечних ланок людської діяльності, насиченість технікою побуту людини з метою вивільнення часу і полегшення побутової праці спричиняє появу нових напрямків, зокрема, виокремлює вагомість наукового обговорення і експериментального дослідження проблеми формування у дитини орієнтації у техніці як у виробі, як у явищі і як у процесі. Необхідність взаємодії з технікою вимагає раннього входження у світ техніки, починаючи з початкових класів, що визначає зміст підготовки вчителів трудового та професійного навчання у вищих школах Фінляндії, Данії, Швеції [6].

Загальновизнаним є твердження, що у сучасних умовах вища освіта – це не просто завершальний етап традиційної системи освіти, а найважливіша складова розвитку людських ресурсів для будь-якої країни світу в цілому, яка забезпечує не тільки підготовку спеціалістів для всіх сфер народногосподарського комплексу з високим рівнем кваліфікації необхідним на всіх ринках праці, але і свідомих громадян, які впливають на розвиток всього суспільства. Вища освіта у XXI столітті більше не є споживчим благом, доступним тільки для еліти, вона представляє собою важливий елемент економічної діяльності країни і один з основних факторів, що визначають життєві можливості людини.

У той же час сферою сучасних тенденцій освітнього реформування скандинавських країн і Фінляндії стає уточнення і остаточне формулювання освітньої політики. В її основі програма або концепція “державного” бачення основних напрямів, проблем і пріоритетів освітнього розвитку країни, а також пропозиції щодо стратегії реформування системи освіти і шляхів її вирішення. Термін “державна політика у галузі освіти”, або просто “державна політика”, отримав своє місце в ряді таких термінів, як “внутрішня політика”, “зовнішня політика”, “економічна політика”, “науково-дослідна політика”. Так, О. І. Галаган визначає, що “Державна політика в галузі освіти – це спрямовуюча і регулююча діяльність держави у сфері освіти, здійснювана нею для досягнення конкретних стратегічних цілей і вирішення завдань загальнодержавного або глобального значення. Вона визначається на вищому рівні державної влади і реалізується за допомогою законів, указів, постанов уряду, загальнодержавних і міжнародних програм, міжнародних актів, а також шляхом залучення у процес її реалізації всіх зацікавлених представників суспільства (учнів, їхніх батьків, працівників освітніх установ, роботодавців), засобів масової інформації, суспільних і професійних асоціацій, союзів і інших впливових сил суспільства” [1].

Проблема реформування освіти займає в планах розвитку Північних країн пріоритетну позицію у державному плані розвитку. Показовим у відношенні до реформи в освіті є досвід Фінляндії, де після дискусій фахівців і дуже ґрунтовного вивчення практики всіх розвинених країн було вирішено піти не на “косметичне” поліпшення діяльності наявної у середині 80-х років системи професійної освіти майбутніх педагогів, а на її сутнісне реформування, перетворення її в сучасну вищу освіту, що передбачало масову підготовку професіоналів високого класу підвищення професійного рівня вчителів і уніфікацію стандартів їх освіти [5, 9].

У ході політичних, соціальних змін, що відбуваються у суспільствах Північних країн де їх діючі моделі систем педагогічної освіти взагалі і підготовки вчителів трудового і професійного навчання зокрема набувають з кожним роком ряду спільних для них рис: багаторівневність, децентралізація, управління освітніми установами, що здійснюють підготовку шкільних учителів; модульність, гнучкість, варіативність навчання, орієнтація освітнього процесу на особистісний розвиток студентів.

Для задоволення попиту на високоосвічену робочу силу у різних галузях економіки уряди скандинавських країн і Фінляндії через відповідні державні інституції реалізують програми сприяння розвитку трудового і професійного навчання учнівської молоді. За допомогою таких програм у вузах планомірно удосконалюються наукові, матеріально-технічні і навчально-методичні бази підготовки майбутніх вчителів трудового і професійного навчання. У цих діях відображається державна політика в освітній галузі Північних країн. Пануюча лінія цього напрямку створення умов за допомогою яких трудова і професійна підготовка учнів висувуються, у сучасній школі, на особливе місце. Їм надається велике значення в загальній системі виховання і освіти майбутніх громадян, вони є незамінним додатковим засобом, що сприяє повноті розвитку розумових сил і здатностей учнів, що сприяють вихованню формальних якостей дітей, соціальних звичок і необхідних сучасній людині технічних навичок. Особливою вимогою яка ставиться до майбутніх вчителів технологій і професійного навчання і в той же час є детермінантою їх фахової підготовки з огляду на державну освітню політику у Північних країнах Європи – це бути професійно готовими до рівня розвитку сучасного рівня науки і виробництва, до здійснення розвитку розумових здатностей учнів, необхідності виробити в дітях ясність пізнання предметів і явищ навколишнього світу, закріпити у пам'яті учнів яскраві і цілісні образи, які у подальшому стали матеріалом для здорової реальної творчості, для порівнянь, вироблення наукових понять і розуміння закономірності явищ. При цьому державні і муніципальні рішення у скандинавських країнах і Фінляндії спрямовуються насамперед на передачу культурної спадщини наступним поколінням, постійне набуття нових знань і вмінь і поповнення ними вже наявного суспільного потенціалу. Для цього вчителі трудового і

професійного навчання через навчання розвивають у своїх вихованців вміння критично оцінювати світ, мислити і творити [2; 4].

Що стосується соціокультурних процесів то цілком виправданим є твердження про те, що вони являють собою розвиток суспільства в єдності його культурних і соціальних аспектів, що є результатом діяльності людини. При цьому культурний аспект включає сукупність способів і результатів діяльності людини, що стосуються як матеріальної, так і духовної сфери (ідеї, цінності, норми, зразки та ін.), а соціальний – сукупність відносин окремої людини чи іншого соціального суб'єкта з іншими суб'єктами економічних, соціальних, ідеологічних, політичних відносин, сформованих у процесі цієї діяльності.

Соціокультурні процеси поширюються на всі виміри людського буття (тип відносин між людиною і суспільством, характер культури, тип соціальності), кожний з яких не зводиться до інших і не виводиться з них, а перебуває в тісній взаємозалежності з іншими, впливаючи на них і зазнаючи впливу з їх боку. Аналіз соціокультурних процесів дає уявлення про суспільство як цілісну соціокультурну систему і про функціонування в ній системи освіти [8].

Особливо слід зазначити у зазначеному контексті фінський “Акт про університети” 2004 року де були внесені зміни “про третю роль університетів”. Так, поряд із викладанням і дослідницькою діяльністю була законодавчо закріплена так звана третя роль вузів “соціальна місія” . Як приклад можна навести діяльність університетів із працевлаштування своїх випускників, участь у регіональних програмах розвитку. Як результат реалізації такого проекту освітня система Фінляндії стала піонером серед Північних країн у побудові гуманного і стабільного інформаційного суспільства. Це обумовило, наприклад, подальший розвиток електронних послуг, культурного і інформаційного забезпечення, щоб вони стали легкокеруваними і безпечними у користуванні для всіх людей (як за допомогою персонального комп'ютера, так і мультимедійного телевізора, мобільного зв'язку) залишаючись при цьому втіленням егалітаризму. Основна ознака освітньої політики Фінляндії полягає в наданні громадянам рівних можливостей у здобуванні освіти, незалежно від віку, місця проживання, майнового стану, статі або рідної мови. Фінська школа відображає спосіб життя людей цієї країни. Замовником освіти громадян є держава, і тому діяльність будь-якої школи спрямовується відповідно до мети, офіційно схваленої суспільством. Так, у 1999 р. був впроваджений п'ятирічний план фінського уряду у галузі освіти. Його основна мета – впровадження елементів Болонської моделі у фінську систему освіти і активна участь Фінляндії в створенні єдиного європейського освітнього простору. Восени 2000 р. Міністерством освіти була створена робоча група по розробці маркетингової стратегії для вищого освіти. Успіхи Фінляндії у всіх дослідженнях PISA з 2000 року змушують дослідників ще раз звернутися до проблеми якості освіти як соціокультурного феномену. Коментуючи високі показники шкільного навчання останнього років, представники Міністерства освіти Фінляндії назвали кілька причин, серед яких – налагоджена система підготовки вчителів, розвинена служба підтримки учнів і специфіка шкільної програми [3].

У скандинавських країнах де оцінка завжди була вимогою уряду, вектор розвитку оцінки вищої освіти також спрямований у бік самооцінки і залучення в процес оцінки самого вищого навчального закладу. У Данії, Ісландії і Фінляндії процес оцінки вищої педагогічної освіти усе більше зрушується у бік повної відповідальності навчальних закладів за регуляцію власної діяльності, при якій уряд відіграє допоміжну роль. Уряд Норвегії контролює діяльність навчальних закладів, що здійснюють професійно-педагогічну підготовку вчителів, у той же самий час підтримує процес їхнього відновлення. У цей час Міністерство освіти, науки і церкви, визначаючи стратегії реформування системи педагогічної освіти, керується реальною інформацією про потреби суспільства й індивідуальних запитів особистості [10].

Посилення впливу держави на систему вищої педагогічної освіти, підвищення вимог до

фахівця і його положення на ринку праці обумовило одну із політико-економічних детермінант університетської освіти – реформування освіти у відповідності із розвитком суспільства і світових тенденцій. Програми вищої педагогічної освіти для майбутніх вчителів трудового і професійного навчання забезпечують їх професійну компетентність, і більшість із них орієнтується безпосередньо на конкретні робочі місця своїх вихованців на трудовому ринку.

Кого буде навчати і виховувати майбутній вчитель технологій і професійного навчання: майбутнього працівника чи вільну особистість демократичного суспільства? Розробники ідеї “реальної освіти для кожного учня” вважають, що настав час відмовитися від функціональної освіти, яка цілковито перетворює життя дитини лише на підготовку до майбутніх соціальних функцій. Не відмовляючись від соціальної детермінації і кінцевої мети навчання, важливо забезпечити в його процесі повноцінне, вільне і творче проживання дитинства і юності, як самоцінних і соціально значущих періодів життєво необхідного утвердження людини.

Саме той факт, що у країнах Північної Європи відбувається успішний перехід від постіндустріального до інформаційного суспільства зобов’язано перш за все освітнім реформам і як наслідок якісному розвитку техніки, технічного забезпечення суспільства. Трансформація техніки по лінії її ускладнення й удосконалення, заміна технікою монотонних, складних, небезпечних ланок людської діяльності, насиченість технікою побуту людини з метою вивільнення часу і полегшення побутової праці спричиняє появу нових напрямків, зокрема, виокремлює вагомість освітнього і соціального середовища яке дозволить вирішувати проблеми формування у людини орієнтації у техніці як у виробі, як у явищі і як у процесі. Необхідність взаємодії з технікою вимагає раннього входження у світ техніки, що й визначає зміст підготовки вчителів технологій та професійного навчання у вищих школах Данії, Норвегії, Фінляндії, Швеції.

Пояснюючи високі освітні досягнення своїх держав, наші скандинавські і фінські колеги найчастіше наводять наступні фактори: у кожній з Північних країн Європи реформування освіти вчасно було визнано найважливішим елементом державної політики, центральним завданням і передумовою подальшого розвитку суспільства; особлива увага приділяється підготовці педагогічних кадрів, підвищенню їхньої кваліфікації і допомоги в організації освітнього процесу; держава звільнила свої початкові заклади від прискіпливого нагляду і дрібної опіки; учні довше навчаються разом, а їхній розвиток здійснюється на принципах особистісно орієнтованого навчання; у всіх вищезазначених країнах прийняті національні освітні стандарти; школи одержують потужну зовнішню підтримку, але мають необхідну автономію у навчальному процесі і самоврядування [11, 13].

Не потребує доведення той факт, що освітня галузь у кінці ХХ ст. і на початку ХХІ ст. стала життєвоважливою для кожної сучасної країни має на увазі, що на стадії формування вона стає залежною від освітньої політики і дуже чутлива до значної кількості специфічних факторів впливу: глобалізаційних змін, урядової або парламентської кризи, політичних негараздів у суспільстві, фінансових та економічних дефолтів, невдоволення значних груп населення, різкого зниження якості освіти, змін центрального й місцевих бюджетів, імовірності отримання фінансування від міжнародних інституцій тощо.

Висновки. Отже, проаналізувавши сучасну політико-економічну і соціокультурну ситуацію освітньої сфери країн Північної Європи у частині підготовки вчителів технологій і професійного навчання, можна зробити висновок про детермінанти, що їх визначають знаходяться насамперед у площині державної політики. Політики спрямованої на: формування громадянина, вільної, творчої особистості, технічно і технологічно грамотної, здатну бути корисною суспільству з його культурою і традиціями; реформування освіти, що вчасно було визнано найважливішим елементом державної політики у Північних країнах Європи; пріоритет формування особистості майбутніх вчителів технологій і професійного

навчання, що мають відповідну кваліфікацію здійснювати на високому рівні теоретичну і практичну підготовку учнівської молоді; створення необхідних умов для розвитку їхніх потенційних можливостей, центральним завданням і передумовою подальшого розвитку суспільства; підвищенню кваліфікації педагогічних кадрів, їх відповідність вимогам часу і викликам Відтак, поєднання політичного, економічного і соціокультурного контекстів стає новою детермінантою загального формування освітньої політики Північних країн. Отримані результати сприяють подальшому розробці цілісної концепції цілісної моделі реформування системи освіти в Україні у частині підготовки майбутніх вчителів технологій і професійного навчання учнівської молоді.

Використана література :

1. *Галаган А. І.* Порівняльна характеристика принципів освітньої політики Росії і деяких закордонних країн // Соціально-гуманітарні знання. – С. 186-187.
2. *Загвоздкин В.* Секрет финского успеха // Народное образование. – 2006. – № 4. – С. 23-27.
3. Підручник для директора // (Система освіти Фінляндії досвід і здобутки) – 2006. – Спецвипуск. – С. 36-39.
4. *Уусикяла К., Хилтунен Е.* Школа уверенности // Первое сентября. – 2004. – № 3.
5. *Ушаков К.* Характер – нордический. – Режим доступа : <http://offline.cio-orld.ru/2004/31/36988/>
6. *Alamäki, A.* Trends in Technology Education in Finland (Publication Series B. Research Reports No. 233). The University of Turku Turku, Finland. 1999. – 56 p.
7. *Borg K.* What is slojd // Tradition in transition. – 2006. – № 2-3. – С. 14-15.
8. *Sorokin P.* Evolution and dynamic of social culture – In the book: American sociological mind. – М. : MSU, 1994. – pages 358-378.
9. Teacher education in Finland. Present and future trends and challenges / Tella Ed. // Studia Pedagogica, Helsinki: 2000. – No 11. – P. 21-43.
10. The competence reform: Measures and national funding policies for lifelong learning in higher education in Norway. – Oslo, 2003. – 10 p.
11. Science and technology education and national development / Introd. by R. W. Morris. – Paris : UNESCO, 1983. – 197 p.
12. *Skoie H.* Faculty involvement in research in mass higher education: Current practice and future perspectives in the Scandinavian countries. – Science a. publ. policy. – Guildford, 2000. – Vol. 27. – № 6. – P. 409-419.
13. www.si.se The changing face of higher education in Sweden.

Жерноклеев И. В. Политико-экономические и социокультурные детерминанты подготовки будущих учителей технологий в северных странах Европы и Украине.

В статье представлены политико-экономические и социокультурные детерминанты образовательных систем стран Северной Европы (скандинавских и Финляндии) и Украины в части подготовки будущих учителей технологий и профессионального обучения учащейся молодежи. Также рассматриваются некоторые национальные особенности совершенствования педагогического образования в указанных странах на современном этапе их развития.

Ключевые слова: *учитель технологий, образовательная политика, системы образования, экономика, социальные функции, общество, культура.*

Zhernokleev I. V. Political-economical and sociocultural determinants of preparation of future teachers of technologies in the north countries of Europe and Ukraine.

In article are presented political-economical and sociocultural determinants of educational systems of the European Nordic countries (Scandinavian and Finland) for training the future teachers of technology and vocational education. Also, some national particularities of the improvement of the pedagogical formation are considered in specified country on modern stage of their development.

Keywords: *teacher of technologies, educational policy, systems of education, economy, social functions, society, culture.*